

بررسی و تحلیل تأثیر نابرابری‌ها بر امنیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کلان‌شهر مشهد

هادی اعظمی* - استادیار گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد
مجتبی روستا - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد

پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۰۷/۰۳ تأیید نهایی: ۱۳۹۰/۰۹/۳۰

چکیده

بدون شک تأمین امنیت کلان‌شهرهایی همچون مشهد تأثیر بسزایی در تأمین امنیت ملی کشور دارد. برقراری امنیت در این گونه شهرها مستلزم رویکردهای عدالت‌محور در جنبه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و... است. از سویی، از مهم‌ترین عوامل تهدید امنیت ملی، همانا نابرابری‌های شهری است. امروزه، با برهم خوردن توازن جمعیتی در ایران به نفع شهرها و رشد بی‌سابقه‌ی شهرنشینی و افزایش نابرابری‌ها در مناطق مختلف شهری، جغرافیای سیاسی شهری ویژه‌ای را ایجاد کرده است. تأثیرپذیری شهرها از انگاره‌ها و تصمیم‌های سیاسی، حاشیه‌نشینی و نظایر آن، توجه بیش از پیش به شناخت هر چه بیشتر این معضلات را ضروری می‌کند. در مقاله‌ی حاضر تلاش بر این بوده تا ارزیابی وجوه نابرابری با استفاده از شاخص‌های اعتیاد، ضدعتق، جعل، سرقت، علیه اموال عمومی و مواد مخدر، در مناطق دوازده‌گانه‌ی شهر مشهد مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در بین مناطق دوازده‌گانه، منطقه‌ی ۵ بیشترین فراوانی را دارد؛ یعنی افزون‌بر ۱۷/۲ درصد از مجرمان در این منطقه قرار گرفته‌اند. پس از این منطقه، مناطق ۲ و ۴ قرار دارند که این مناطق در قسمت‌های شمال و شرق شهر مشهد واقع شده‌اند. همچنین مناطق دوازده‌گانه از نظر شاخص‌های اعتیاد، ضدعتق، جعل، سرقت علیه اموال و مواد مخدر، تفاوت‌های قابل‌ملاحظه‌ای را نشان می‌دهند. بنابراین وجود این نابرابری‌ها و شاخص‌های مورد بررسی به‌علت تمرکز جرم و جنایت در شمال و شرق شهر، مهم‌ترین منابع تهدیدهای امنیت اجتماعی و اقتصادی و سیاسی شمرده می‌شوند. همچنین نابرابری و محرومیت به‌مثابه آن روی سسکه‌ی توسعه، خطری مستقیم برای امنیت اجتماعی به‌شمار می‌آیند. بنابراین هیچ‌گونه سیاست و تدابیر امنیتی نمی‌تواند بدون توجه و برنامه‌ریزی عمومی برای از میان برداشتن نابرابری‌ها انجام گیرد.

کلیدواژه‌ها: نابرابری، امنیت، شهر، جرم و جنایت، کلان‌شهر مشهد.

مقدمه

امنیت ملی یکی از اهداف اصلی جوامع و نظام‌های سیاسی به‌شمار می‌رود. ایجاد و حفظ امنیت و در پی آن، افزایش ثبات و توسعه‌ی منافع ملی، همواره مدنظر رهبران سیاسی و مردم کشورها است. بنابراین برای نیل به آن، ضروری است تا اقدامات گوناگونی به‌عمل آید. یکی از این‌گونه اقدامات، شناسایی تهدیدها و عوامل برهم‌زننده‌ی امنیت است. از مهم‌ترین اقدام الزامی شرایط کنونی کشور، درک واقع‌بینانه از جامعه، تحولات، فرصت‌ها، ظرفیت‌ها، تهدیدهای ملی و نگرانی‌هایی است که در شرایط کنونی با آن روبه‌رو هستیم. نمونه‌ی بارز این تهدیدها، شرایطی است که در زمینه‌ی نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در فضای شهرها وجود دارد (نصیری و اعظمی، ۱۳۸۵: ۴۳). در دوران کنونی، گسترش شهرها، رشد جمعیت شهرنشین و افزایش تضاد و هم‌سبزی‌های اجتماعی - از جمله جرایم و ناهنجاری‌های شهری - از پدیده‌های رایج جوامع بشری است. با وجود این، در همه‌ی ادوار تاریخی، میزان و نوع رفتارهای منحرفانه‌ی گروه‌های اجتماعی ثابت و به یک اندازه نبوده است. همچنین مناطق و محله‌های شهری از نظر پراکنش جغرافیایی آسیب‌های اجتماعی، چهره‌ای یکدست و هماهنگ از خود نشان نمی‌دهند (نصیری، ۱۳۸۲: ۹۱). چنانچه شهر مشهد، به‌عنوان دومین کلان‌شهر کشور، سهم بالایی از نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی و در همان راستا، میزان جرم و جنایت بالایی را دربردارد. در واقع این شهر همراه با افزایش جمعیت و رشد کالبدی خود، مهم‌ترین عرصه‌ی تضادها و نابرابری‌ها و جرم‌خیزی شده است و نیروهای انتظامی بیشترین بودجه‌های خود را صرف مقابله با جرایم و حفظ امنیت شهر می‌کنند. از آنجاکه حفظ ثبات و امنیت جامعه یکی از مهم‌ترین اهداف سیاست‌گذاران کشور به‌شمار می‌رود، شناسایی مکان‌های جغرافیایی این نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، می‌تواند کمک مؤثری برای برنامه‌ریزی مناسب در راه کاهش نابرابری‌ها و ایجاد امنیت اجتماعی و اقتصادی و سیاسی داشته باشد. این مقاله در نظر دارد به یکی از منابع تهدید ملی کشور در عرصه‌ی امور اجتماعی و اقتصادی بپردازد. از این‌رو ابتدا به مفهوم امنیت پرداخته می‌شود. سپس مفاهیم مکان‌های جرم‌خیز و جرایم شهری، محرومیت و نابرابری‌های اجتماعی مطرح می‌شوند. سپس نابرابری مناطق دوازده‌گانه‌ی مشهد براساس شاخص‌های اعتیاد، ضدعتق، جعل، سرقت، علیه اموال عمومی و مواد مخدر، مرحله‌ی اصلی پژوهش را تشکیل می‌دهند.

مبانی نظری

یکی از مفاهیم بااهمیت، پیچیده و جدید در دنیای امروز و در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی و اقتصادی موضوع و مفهوم امنیت است. امنیت مفهومی ذهنی و نسبی است که بر پایه‌ی اصول متعدّد، در یک جامعه پدیدار و استمرار می‌یابد. در نگرش‌های سنتی به مقوله‌ی امنیت، اغلب کاربرد نیروهای نظامی و تهدیدمحوری مورد توجه بوده، در حالی که در مطالعات امنیتی انتقادی و جامع‌نگر امروز، گروه‌های اجتماعی می‌توانند، نه تنها از ناحیه‌ی ابزار نظامی، بلکه از راه عوامل محیطی یا اقتصادی مورد تهدید قرار گیرند و این عوامل می‌توانند به نوبه‌ی خود یکپارچگی یا استقلال سیاسی یک کشور را مورد تهدید قرار دهند. نونژاد با تأکید بر رابطه‌ی امنیت و توسعه، شرایط لازم برای توسعه‌ی پایدار شهری را شامل برقراری امنیت داخلی، برقراری آزادی و سیاست خارجی مناسب می‌داند و معتقد است امنیت، فرهنگ

توسعه است (رهنمایی و پورموسوی، ۱۳۸۵: ۱۸۰). ایمنی و امنیت در سلسله‌مراتب نیازهای انسانی، مرتبه‌ای بالاتر از نیازهای زیستی، همچون خوراک، پوشاک، مسکن و مانند این‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. به‌گفته‌ی دیگر نخستین و اساسی‌ترین نیاز انسانی هر فرد، امنیت است. برقراری امنیت به‌عنوان اساسی‌ترین نیاز انسانی، می‌تواند افزون‌بر تأمین نیازهای اصلی (فیزیولوژیک)، زمینه‌ساز تأمین نیازهای دیگری مانند تعلق و احساس شکوفایی نیز باشد. یک شهر پایدار نیازمند یک محیط پایدار و ایمن برای ساکنانش است. زمانی که اعتماد و اطمینان فرد نسبت به ایمنی و امنیت کاهش یابد، توانایی شخص برای زندگی مناسب به‌طور چشمگیری ناکام می‌ماند. در حالی که شاخص‌های امنیت در کل مربوط به جرم و جنایت، دزدی، استعمال و خرید مواد مخدر و مانند این‌ها است. وقایع اخیر در سطح جهان تروریسم را به‌عنوان عاملی که سهم مهمی در روان جامعه دارد، باید مورد توجه قرار داد (قرخلو و حسینی، ۱۳۸۶: ۱۷۴). در برنامه‌ریزی شهری فضاهای شهری به فضاهایی اطلاق می‌شود که برای تعامل و گفت‌وگو و حضور فعال و مؤثر شهروندان در شهرها ایجاد می‌شوند. اما کارکرد نامناسب این فضاها، امروز واقعیتی تکان‌دهنده و خشونت‌بار را بر مدیران و برنامه‌ریزان شهری آشکار می‌کند، واقعیتی به‌نام "عدم امنیت". استیو پایل در کتاب "شهرهای بی‌قاعده" می‌نویسد: مشکلات محیطی و اجتماعی که با توسعه‌ی شهری طی زمان تغییر می‌یابد، ممکن است به خطرناک و تهدیدهای امنیتی برای ثبات جامعه‌ی شهری و حتی ثبات شهری منجر شود (Pile, 1999: 86). فیکر هرگونه ناهنجاری در فضای شهری را مقدمه‌ی ناامنی به‌شمار آورده و انبوهی جمعیت جوان در شهرهای بزرگ را خطری برای امنیت پایدار شهری می‌داند. به نظر وی مسائل عمده‌ی کلان‌شهرها مهاجرت فزاینده‌ی روستا - شهری و شهرهای کوچک به شهرهای بزرگ، حاشیه‌نشینی و جمعیت فقیر شهری است که می‌تواند به ناپایداری امنیتی منجر شود (Ficker, 1971: 334). بی‌تردید هیچ عنصری برای پیشرفت، توسعه و تکامل یک‌جانبه و همچنین شکوفایی استعدادها، مهم‌تر از عنصر امنیت و تأمین آرامش در جامعه نبوده و توسعه‌ی اجتماعی، خلاقیت و فعالیت ارزشمند، بدون امنیت امکان‌پذیر نخواهد بود (کامران و شعاع برآبادی، ۱۳۸۹: ۲۷).

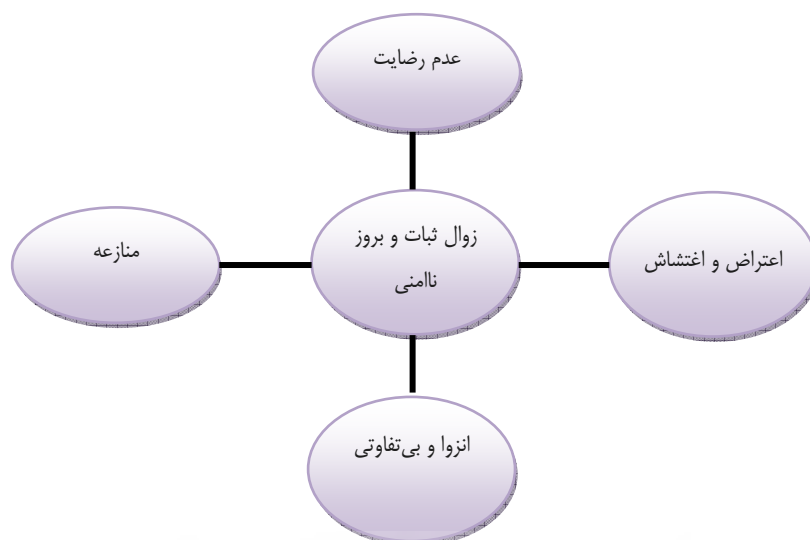
مکان‌های جرم‌خیز و جرایم شهری

انسان‌ها با توجه به ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی خود در کنش و واکنش متقابل با افرادی هستند که در محله‌ها و مکان‌های خاص با آنان ارتباط دارند و زندگی می‌کنند. برای مثال، محله‌های مرکزی و مناطق حاشیه‌نشین بسیاری از شهرها، از جمله مراکز پرتراکم مواد مخدر است. اغلب، مصرف مواد مخدر در بین آن دسته از نوجوانان و جوانان طبقات کم‌درآمد مشاهده می‌شود که نتوانسته‌اند خرده‌فرهنگ جرم و جنایت را بپذیرند (درودیان، ۱۳۷۱: ۱۰۸). مصرف مواد مخدر و به‌تدریج فروش آن، سرآغازی برای دیگر اشکال بزهکاری است؛ زیرا فرد معتاد ناگزیر است برای تهیه‌ی مواد مخدر دست به سرقت یا هر عمل غیرقانونی دیگری بزند (نصیری، ۱۳۷۹: ۵۳). بنابراین، شناسایی شرایط اجتماعی به‌وجود آورنده‌ی این فرصت‌ها و ارائه‌ی راهکارهای لازم برای تغییر این شرایط و تبدیل آن به فضاهای مقاوم در برابر ناهنجاری‌های اجتماعی، از مهم‌ترین هدف‌هاست و بررسی‌های جغرافیایی جرم و جنایت در شهرها در همین راستا انجام می‌شود.

در رشته‌های دانشگاهی، مطالعه‌ی علمی الگوهای فضایی جرم و عوامل محلی و جغرافیایی که بر انتخاب نوع جرم اثر می‌گذارند، در حیطه‌ی علم جرم‌شناسی محیطی قرار می‌گیرند (Karmen, 1996: 14). اصطلاح مکان‌های جرم‌خیز، بیانگر یک مکان با میزان بالای جرم است. محدوده‌ی این مکان ممکن است بخشی از شهر، یک محله‌ی کوچک یا چند خیابان مجاور یکدیگر باشد. در برخی تعاریف، مکان جرم‌خیز به محله‌ها یا مکان‌های کوچک با تعداد جرم زیاد قابل پیش‌بینی (دست‌کم در یک دوره‌ی زمانی یک‌ساله) گفته می‌شود (Taylor, 1998: 3). این تعریف، نخست توسط شرم، گارتین و برگس در سال ۱۹۸۹ مطرح شد. طبق این نظریه، برخی محدوده‌ها یا نقاط خاصی از شهر به دلیل برخی عناصر کالبدی، اجتماعی و اقتصادی بیشتر از نقاط دیگر شهر متراکم از جرم هستند (Sherman, 1989: 27). جرایم شهری نیز آن بخش از ناهنجاری‌های اجتماعی هستند که در نتیجه‌ی پیدایش شهرنشینی و تشدید مشکلات ناشی از آنها پدیدار گشته و در سطوح مختلف خود، موجب آسیب‌های ساختاری و کارکردی برای جامعه‌ی شهری می‌شوند. تاریخچه‌ی نظرها و دیدگاه‌هایی که راجع به آسیب‌های شهری مطرح است، به پس از انقلاب صنعتی و به‌ویژه نیمه‌ی دوم قرن نوزدهم بازمی‌گردد. از دید علمای اجتماعی کشور آلمان، همچون زیمل و تونیس، رشد شتاب‌آلود کالبد شهرها همواره با ظهور تغییرات اجتماعی جدیدی که بر پایه‌ی فلسفه‌ی مادی‌گرایانه بود، مقدمه‌ی تباهی شهرها را فراهم کرد (موسوی، ۱۳۷۸: ۸۶). جرم و ناامنی شهری از جمله نتایج رشد بی‌رویه و به‌دنبال آن بی‌هویت ماندن شهرهاست (زیاری، ۱۳۹۰: ۳). در نیمه‌ی اول قرن بیستم، هم‌زمان با رشد شتاب‌آلود جمعیت شهری و افزایش رویه‌ی ناهنجاری‌های اجتماعی، بررسی‌های جغرافیایی ناهنجاری‌های شهری و شناسایی کانون‌های جرم‌خیز، از مباحث مهم مسائل اجتماعی شد. پایه‌گذاران مکتب شیکاگو، همچون رابرت پراک، ارنست برگس و رودریک مکزی، معتقد بودند که مناطق مرکزی و مناطق گذار شهرها، به دلیل تراکم فوق‌العاده‌ی فعالیت‌های عمومی، مهاجرت‌های نیروی انسانی، تنوع قومی و نژادی، حضور جمعیت ناپایدار و بی‌ثبات و افزایش تمایزهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، موجب جدایی‌گزینی کالبدی - فضایی شده است و مستعد رفتارهای منحرفانه می‌شوند (Haralambos, 1990: 595; Heitzeg, 1990: 54). مناطق حاشیه‌ای بیش از مناطق دیگر شهر، مخفی‌گاه انواع فعالیت‌های غیرقانونی است و اغلب با جرایم بیشتری نسبت به مناطق درونی شهر روبه‌رو هستند (Timms, 1997: 109). چنانکه خانه‌های ویرانه، مسکن شلوغ و غیراستاندارد و محله‌های دارای میزان مالکیت پایین خانه، از جمله عوامل مؤثر در جرم‌خیزی به‌شمار می‌روند (زیاری و دیگران، ۱۳۸۸: ۳۳۹). علل تمرکز جرایم در مناطق فوق، اغلب با فقر اقتصادی، ساختار نامناسب شغلی، افزایش فاصله‌ی اجتماعی، محرومیت و شکست در دستیابی به مزیت‌های اقتصادی و اجتماعی در مناطق شهری مربوط است و زمینه را برای ایجاد و تمرکز برخی جرایم هموار می‌کند (نصیری، ۱۳۸۲: ۹۵).

نابرابری شهری \longleftrightarrow عدم امنیت اجتماعی

شکل ۱. رابطه‌ی متقابل نابرابری و عدم امنیت

شکل ۲. عوامل بروز نامنی شهری

منبع: نصیری و اعظمی، ۱۳۸۵: ۴۶-۵۱

شاخص‌های محرومیت و نابرابری

تاون‌سند و گروه پژوهشی‌اش، ۱۳ شاخص را برای سنجش محرومیت و نابرابری در نظر گرفتند و آن را به دو گروه محرومیت مادی و محرومیت اجتماعی تقسیم‌بندی کردند. جدول شماره ۱، این دسته‌بندی را نشان می‌دهد.

جدول ۱. ابعاد پیشنهادی تاون‌سند برای اندازه‌گیری محرومیت

محرومیت اجتماعی	محرومیت مادی
حق اشتغال	تغذیه
فقرائت‌های خانوادگی	پوشاک
همبستگی با جامعه	مسکن
کار (پرداخت در مواقع عادی و بیکاری)	امکانات منزل مسکونی
تفریح، سرگرمی	محیط
مشارکت رسمی در نهادهای اجتماعی	محل مناسب

همان‌طور که در جدول شماره ۱ دیده می‌شود، مهم‌ترین شاخص‌های شناسایی محرومیت و نابرابری از دیدگاه اجتماعی، نماگرهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هستند. اهمیت این شاخص‌ها به حدی است که حتی در شرایط سرمایه‌گذاری‌های بزرگ اقتصادی و آماده‌سازی زیرساخت‌های مناسب، بدون توسعه‌یافتگی رفاهی - فرهنگی، جامعه دیر یا زود آن امتیازها را از دست می‌دهد. مطالعات جدید نشان می‌دهند که سرمایه‌گذاری‌های خارجی در طول سه دهه‌ی گذشته و به‌ویژه در دهه‌های آینده، رابطه‌ای مستقیم با میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی و اجتماعی دارند که خود به‌طور

روشنی ثبات و آرامش اجتماعی را نشان می‌دهد. برعکس نبود چنین رشدی، بدون شک به شکل تنش‌های اقتصادی - اجتماعی ظاهر می‌شود. با توجه به موارد فوق یکی از معیارهای اساسی توسعه، کاهش نابرابری و محرومیت در بهره‌مندی از منابع، دستاوردها و امکانات است.

روش تحقیق

با توجه به ماهیت تحقیق، روش انجام آن توصیفی - تحلیلی است. در پژوهش حاضر با استفاده از تعداد و درصد مجرمان زندان مرکزی، به تفکیک نوع جرم در سال ۱۳۸۵، محرومیت و نابرابری در مناطق دوازده‌گانه‌ی مشهد بر اساس شاخص‌های امنیتی، اعتیاد، ضد عفت، جعل، سرقت، علیه اموال عمومی و مواد مخدر، انجام گرفته است. روش کار پژوهش به این ترتیب بوده است که تعداد و درصد مجرمان زندان مرکزی به تفکیک نوع جرم در هر منطقه، استخراج شده و نقشه‌های موضوعی آن تهیه شد (این آمار و اطلاعات برای منطقه‌ی ۱۲ موجود نیست).

بحث و یافته‌ها

امروزه در بررسی‌های جهانی این نکته به اثبات رسیده است که مجرمان در انتخاب مکان و زمان جرم، مکان ارتکاب جرم را به خوبی و با دقت در نظر می‌گیرند (رحیمی، ۱۳۸۵: ۵). بنابراین این امر، جرم‌شناسان را متقاعد کرده که پراکنش فضایی جرم در مناطق مختلف شهر تصادفی نیست، پس تلاش برای شناخت مکان‌های وقوع جرم و علل بروز آن بسیار حائز اهمیت است (تقوایی، ۱۳۸۹: ۱۱۰). از این رو با توجه به اهمیت و تأثیر مکان در ایجاد، تعداد و نوع جرائم، در ادامه به بررسی و تحلیل جداگانه‌ی شاخص‌های شش‌گانه‌ی جرم در بین مناطق مختلف کلان‌شهر مشهد پرداخته شده است.

۱- اعتیاد

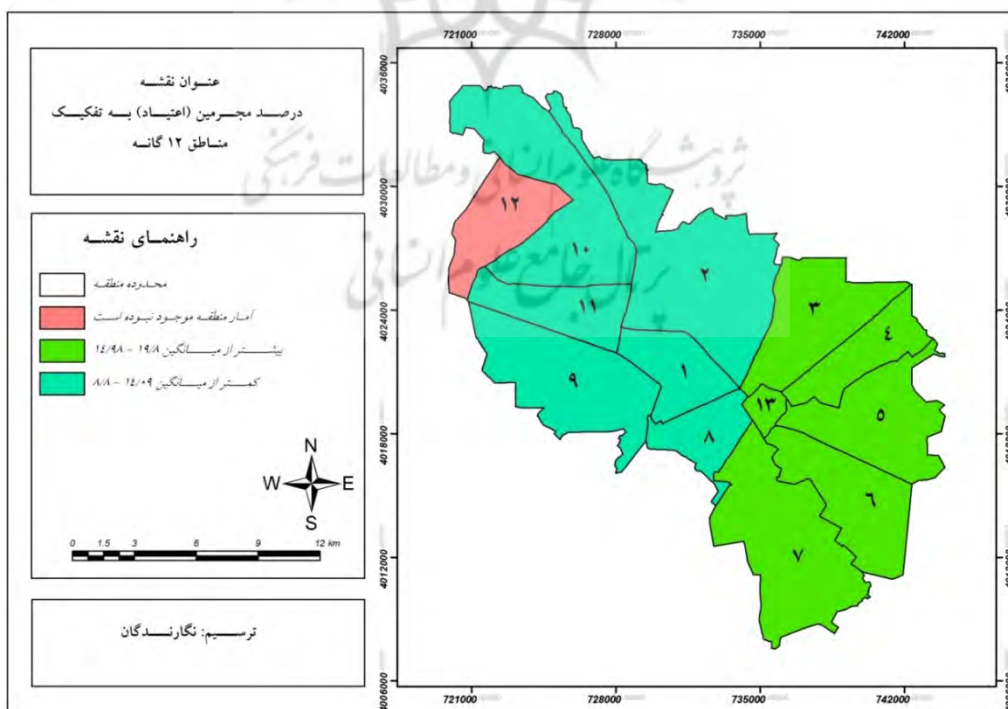
با گسترش فیزیکی و اجتماعی شهرها و تبدیل شدن آنها به مراکز ناهمگن جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی، میزان ناهنجاری‌های شهری - به‌ویژه در نواحی مرکزی و حاشیه‌ای شهرها - نیز افزایش یافته است. محیط اجتماعی و مسکونی افراد، ساختارهای نامناسب شغلی، ناکامی اجتماعی و فقر اقتصادی، زمینه‌ی بروز آسیب‌های شهری و رشد بی‌رویه و لجام گسیخته‌ی ناهنجاری‌ها (از جمله اعتیاد) را فراهم کرده است (نصیری، ۱۳۸۲: ۹۱).

همان‌طور که در جدول و نقشه‌ی مناطق دوازده‌گانه‌ی مشهد برحسب اعتیاد ملاحظه می‌شود (جدول شماره‌ی ۲ و شکل شماره‌ی ۳)، درصد معتادان در شش منطقه، از جمله مناطق یک، دو، هشت، نه، ده و یازده کمتر از متوسط شهر بوده است. همچنین درصد معتادان در مناطق سه، چهار، پنج، شش، هفت و ثامن، بالاتر از میانگین شهر بوده است. یکی از مهم‌ترین دلایل این امر حاشیه‌ای بودن آنها است. این مسأله که روندی رو به رشد دارد، از یک سو سبب افزایش نگرانی و آشفستگی خانوارها شده و از سوی دیگر هزینه‌های سنگین را متوجه نیروی انتظامی و دادگستری کرده است. به‌طور خلاصه، نابرابری چشمگیری میان مناطق دوازده‌گانه مشاهده می‌شود.

جدول ۲. تعداد و درصد جرائم مربوط به اعتیاد به تفکیک مناطق دوازده گانه

منطقه	تعداد مجرمان (اعتیاد)	درصد
یک	۳۶	۱۰/۹۷
دو	۱۴۳	۱۳/۰۸
هشت	۴۲	۱۴/۰۹
نه	۵۴	۱۰/۸۶
ده	۱۰۹	۱۳/۹
یازده	۲۸	۸/۸
میانگین معنادار در مناطق دوازده گانه: ۱۴/۲ درصد		
سه	۱۵۲	۱۶/۱۱
چهار	۱۶۱	۱۵/۴۸
پنج	۲۳۰	۱۵/۸۵
شش	۶۱	۱۴/۹۸
هفت	۸۳	۱۶/۵
ثامن	۴۰	۱۹/۸

منبع: جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۹ و محاسبات نگارندگان

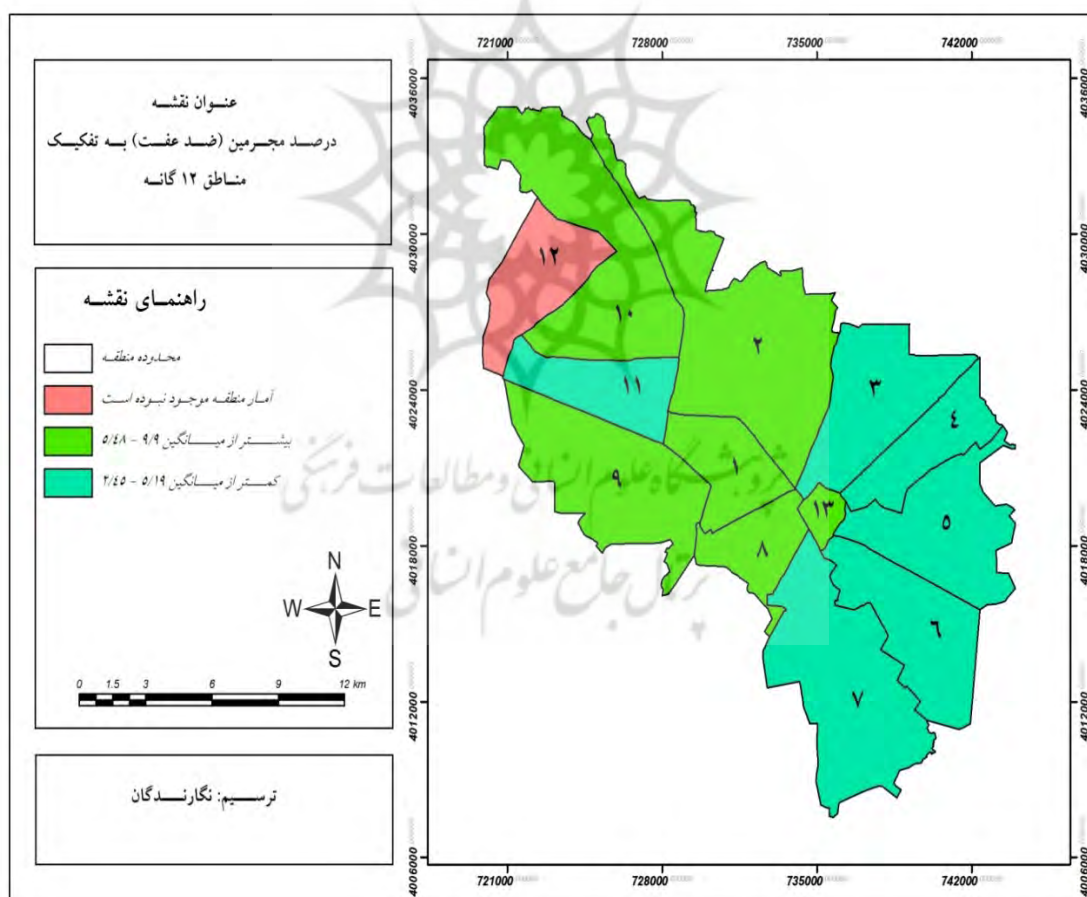

شکل ۳. نقشه‌ی درصد مجرمان (اعتیاد) به تفکیک مناطق دوازده گانه

منبع: شهرداری مشهد، ۱۳۸۹

۲- ضدّ عفت

یکی دیگر از جرائم مورد بحث در این مطالعه، جرائم مربوط به عفت عمومی از قبیل زنا، لواط، ترک نفقه، ورود به عنف و فروش فیلم مبتذل است. در جدول شماره‌ی ۳، تعداد و درصد مجرمان زندان مرکزی بر حسب جرم (ضدّ عفت) نشان داده شده است. کلّ جرایم مربوط به ضدّ عفت عمومی در مناطق دوازده‌گانه، ۳۷۹ فقره بوده است. بر این اساس، درصد مجرمان (ضدّ عفت) در شش منطقه، از جمله مناطق سه، چهار، پنج، شش، هفت و یازده کمتر از متوسط شهر بوده است. همچنین درصد معتادان در مناطق یک، دو، هشت، نه، ده و ثامن بالاتر از میانگین شهر بوده است. پراکندگی مجرمان اعمال بر ضدّ عفاف نشان می‌دهد، بیشترین میزان این جرم در منطقه‌ی ۲ و مناطق ۳ و ۵ مشاهده می‌شود و کمترین تعداد مربوط به منطقه‌ی ۶ است.

شکل ۴. نقشه‌ی درصد مجرمان (ضدّ عفت) به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منبع: شهرداری مشهد، ۱۳۸۹

جدول ۳. تعداد و درصد جرائم مربوط به ضد عفت به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منطقه	تعداد مجرمان (ضد عفت)	درصد
سه	۴۹	۵/۱۹
چهار	۳۸	۳/۶۵
پنج	۴۸	۳/۳
شش	۱۰	۲/۴۵
هفت	۲۱	۴/۱۷
یازده	۱۴	۴/۴
میانگین ضد عفت در مناطق دوازده‌گانه: ۵/۲۵ درصد		
یک	۲۱	۶/۴
دو	۶۰	۵/۴۸
هشت	۱۷	۵/۷
نه	۲۹	۵/۸۳
ده	۵۲	۶/۶۳
ثامن	۲۰	۹/۹

منبع: جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۹ و محاسبات نگارندگان

۳- جعل

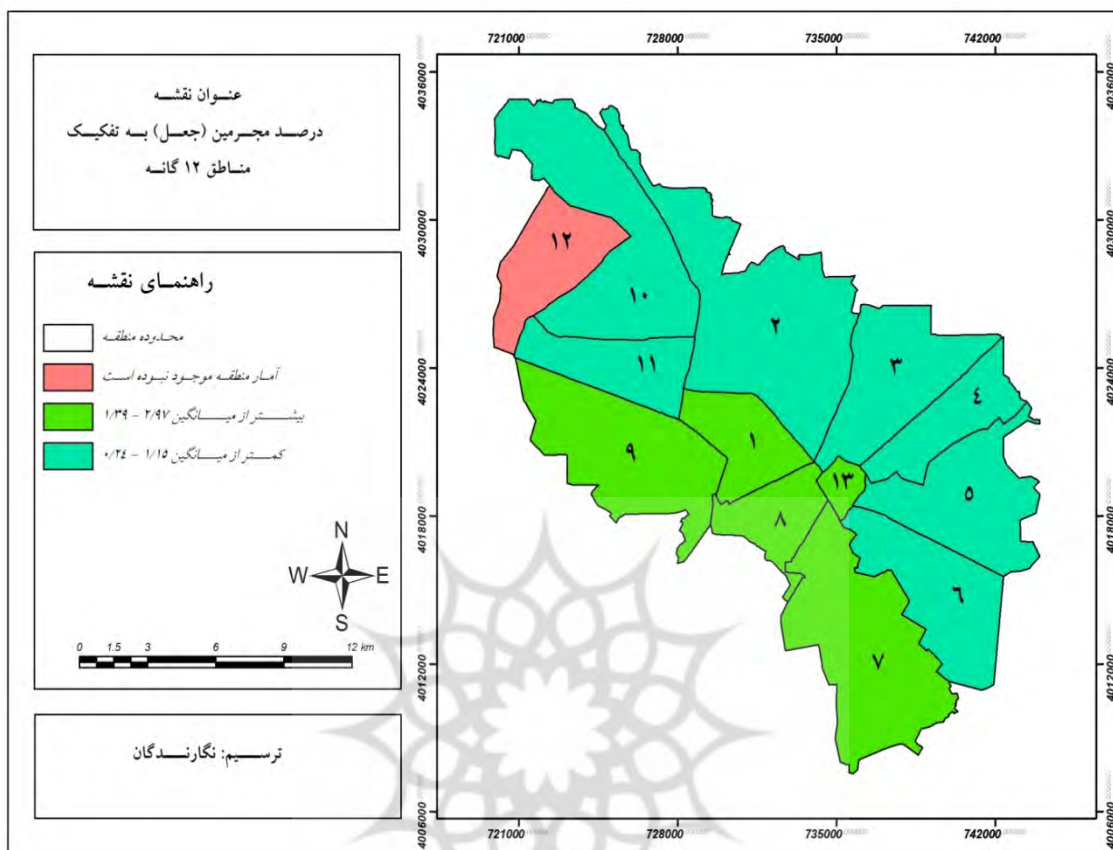
همان‌طور که جدول شماره‌ی ۴ نشان می‌دهد، تعداد و درصد مجرمان زندان مرکزی بر حسب جرم (جعل) در مناطق دوازده‌گانه‌ی مشهد به صورت زیر بوده است:

مناطق دو، سه، چهار، پنج، شش، ده و یازده کمتر از میانگین شهر و مناطق یک، هفت، هشت، نه و ثامن بالاتر از میانگین شهر بوده است. پراکندگی مجرمان بر اساس جعل، بیانگر آن است که بیشترین میزان این جرم در شهر مشهد به ترتیب در مناطق ۴، ۹ و ۵ مشاهده می‌شود و کمترین میزان در منطقه‌ی ۶ قابل مشاهده است. در شکل شماره‌ی ۵، این موارد نشان داده شده است.

جدول ۴. تعداد و درصد جرائم مربوط به جعل به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منطقه	تعداد مجرمان (جعل)	درصد
دو	۹	۰/۸۲
سه	۸	۰/۸۴
چهار	۱۲	۱/۱۵
پنج	۱۰	۰/۶۸
شش	۱	۰/۲۴
ده	۴	۰/۵۱
یازده	۳	۰/۹۴
میانگین جعل در مناطق دوازده‌گانه: ۱/۲۷ درصد		
یک	۵	۱/۵۲
هفت	۷	۱/۳۹
هشت	۶	۲/۰۱
نه	۱۱	۲/۲۱
ثامن	۶	۲/۹۷

منبع: جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۹ و محاسبات نگارندگان

شکل ۵. نقشه‌ی درصد مجرمین (جعل) به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منبع: شهرداری مشهد، ۱۳۸۹

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۴- سرقت

یکی دیگر از جرائم شش‌گانه، جرائم مربوط به سرقت، از جمله سرقت از خودرو، مغازه، منزل، دام و کیف‌چاپی است که یکی از جرائم مهم کلان‌شهر مشهد را تشکیل می‌دهند.

جرائم مربوط به سرقت با وضعیت اقتصادی در ارتباطی مستقیم است، به گونه‌ای که با افزایش فقر اقتصادی، جرائم

مربوط به سرقت نیز حالت فزاینده به خود می‌گیرد (تقوایی، ۱۳۸۹: ۱۲۱).

بر اساس جدول شماره‌ی ۵ که مربوط به تعداد و درصد سارقان مناطق دوازده‌گانه‌ی مشهد است، درصد سارقان در

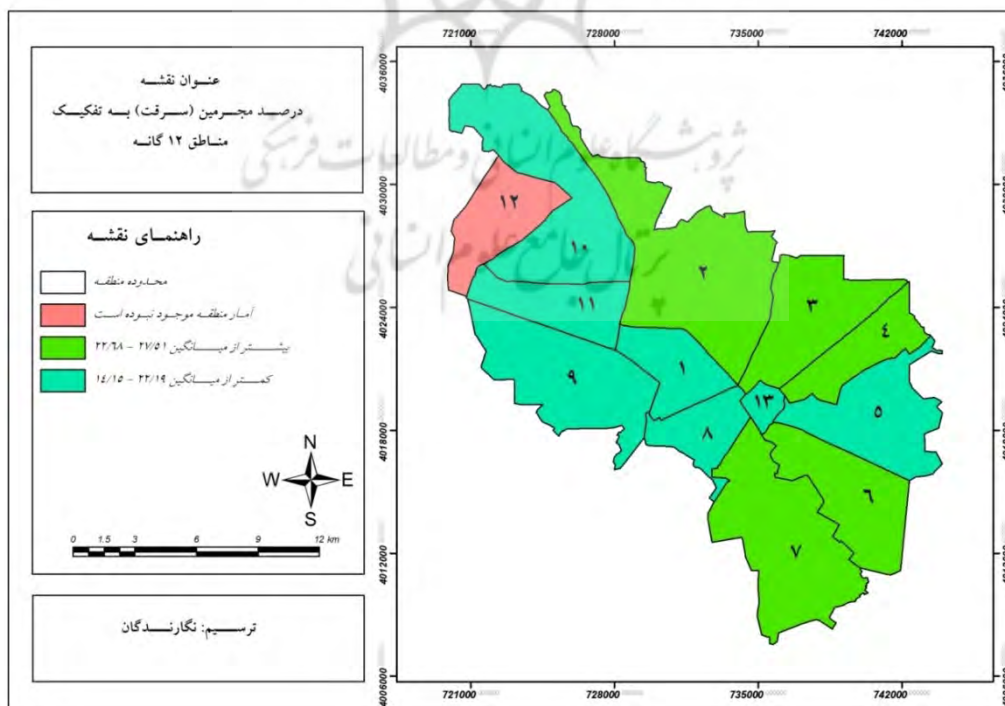
هفت منطقه‌ی یک، پنج، هشت، نه، ده، یازده و ثامن کمتر از میانگین شهر بوده و پنج منطقه‌ی دو، سه، چهار، شش و هفت بالاتر از میانگین شهر را به خود اختصاص داده‌اند. پراکندگی مجرمین سرقت نشان می‌دهد، بیشترین

محکوم‌شدگان سرقت، در منطقه‌ی ۵ و سپس در مناطق ۴ و ۲ و کمترین آن در مناطق ۱۱ و ثامن مشاهده می‌شود.

جدول ۵. تعداد و درصد جرائم مربوط به سرقت به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منطقه	تعداد مجرمان (سرقت)	درصد
یک	۶۸	۲۰/۷۳
پنج	۳۱۸	۲۱/۹۱
هشت	۵۶	۱۸/۷۹
نه	۱۰۹	۲۱/۹۳
ده	۱۷۴	۲۲/۱۹
یازده	۴۵	۱۴/۱۵
ثامن	۴۳	۲۱/۲۸
میانگین سرقت در مناطق دوازده‌گانه: ۲۲/۳۶ درصد		
دو	۲۴۸	۲۲/۶۸
سه	۲۵۱	۲۶/۶۱
چهار	۲۸۶	۲۷/۵
شش	۱۱۲	۲۷/۵۱
هفت	۱۱۶	۲۳/۰۶

منبع: جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۹ و محاسبات نگارندگان

شکل ۶. نقشه‌ی درصد مجرمان (سرقت) به تفکیک مناطق ۱۲ گانه

منبع: شهرداری مشهد، ۱۳۸۹

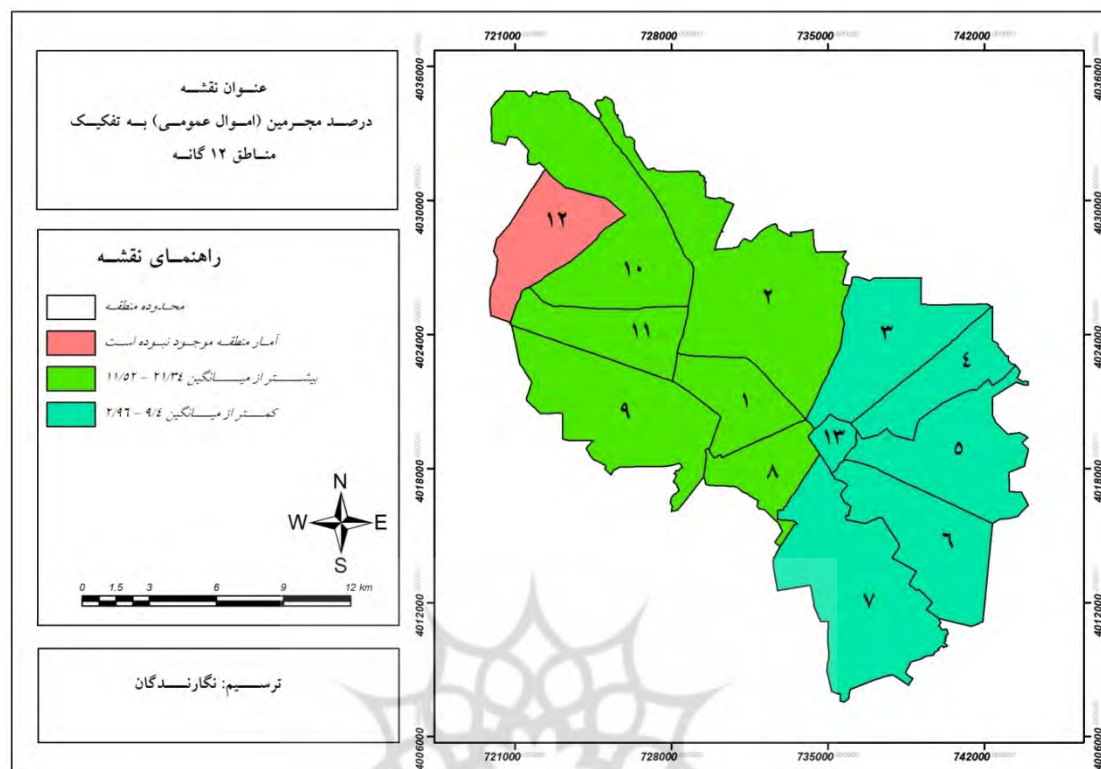
۵- علیه اموال عمومی

جرائم مالی عمدتاً به شکل سازمان‌یافته و به‌دست افراد بانفوذ و برگزیدگان قدرت یا یقه‌سفیدان در جریان مشاغل‌شان انجام می‌شود. به‌طورکلی این جرائم با انگیزه‌ی مادی و با ماهیت فعالیت‌های مالی و پولی، استفاده از منابع بدون مجوز، رشوه‌ستانی، کمیسیون‌گیری، اعطای تسهیلات غیرقانونی به سود خود یا دیگران انجام می‌شود (تقوایی، ۱۳۸۹: ۱۱۲-۱۱۱). بررسی جدول و نقشه‌ی مجرمان زندان مرکزی مشهد بر حسب نوع جرم (علیه اموال عمومی) برحسب مناطق دوازده‌گانه، نشان می‌دهد که شش منطقه، ازجمله مناطق سه، چهار، پنج، شش، هفت و ثامن از موقعیت بالاتری نسبت به کل شهر برخوردارند. شش منطقه، شامل مناطق یک، دو، هشت، نه و ده در وضعیت نامطلوبی نسبت به میانگین شهر قرار دارند. به این ترتیب در مناطق فوق بیشترین جرایم بر حسب علیه اموال عمومی مشاهده می‌شود. پراکندگی مجرمان علیه اموال عمومی حاکی از آن است که بیشترین فراوانی مرتکبان این جرم در منطقه‌ی ۲ و کمترین آن در منطقه‌ی ۶ است.

جدول ۶. تعداد و درصد جرائم مربوط به علیه اموال عمومی به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منطقه	تعداد مجرمان (علیه اموال عمومی)	درصد
سه	۷۲	۷/۶۳
چهار	۷۵	۷/۲۱
پنج	۴۳	۲/۹۶
شش	۱۵	۳/۶۸
هفت	۴۵	۸/۹۴
ثامن	۱۹	۹/۴
میانگین علیه اموال عمومی در مناطق دوازده‌گانه: ۱۰/۹۷ درصد		
یک	۷۰	۲۱/۳۴
دو	۱۲۶	۱۱/۵۲
هشت	۴۷	۱۵/۷۷
نه	۵۸	۱۱/۶۷
ده	۹۲	۱۱/۷۳
یازده	۶۴	۲۰/۱۲

منبع: جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۹ و محاسبات نگارندگان

شکل ۷. نقشه‌ی درصد مجرمین (اموال عمومی) به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منبع: شهرداری مشهد، ۱۳۸۹

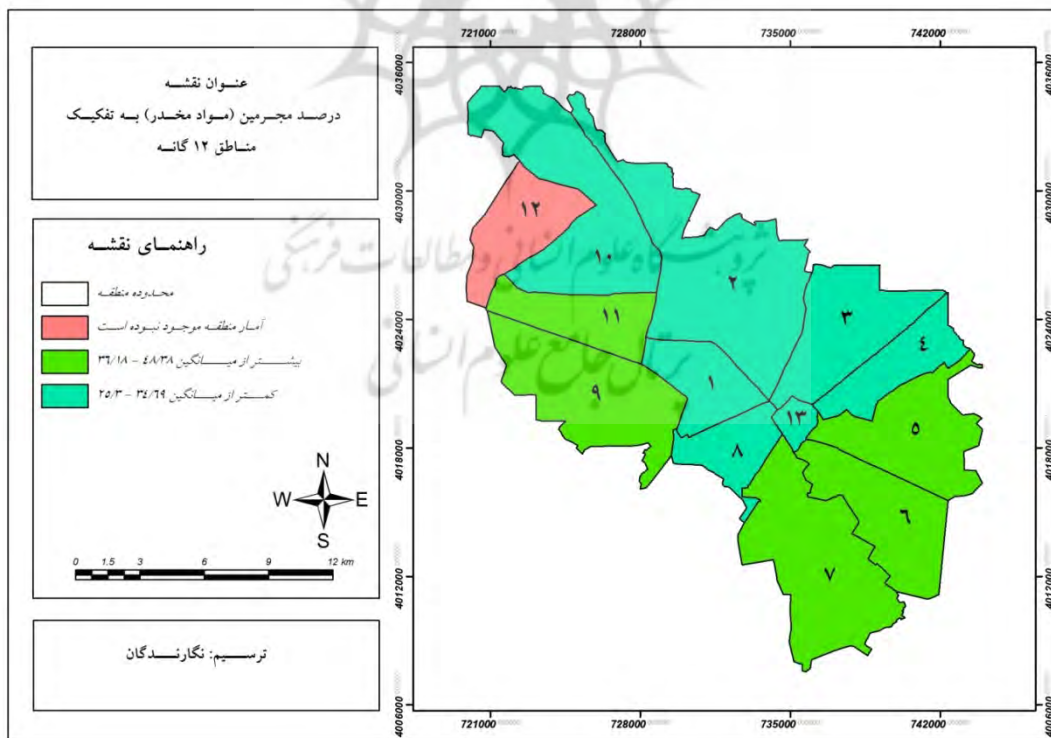
۶- مواد مخدر

بر اساس گزارش‌های ستاد مبارزه با مواد مخدر با وجود تشدید مبارزه با قاچاق مواد مخدر، آمار مصرف‌کنندگان این ماده‌ی خانمان‌سوز در ایران رو به افزایش است و سن شروع اعتیاد نیز کاهش یافته است (سخاوت، ۱۳۸۳: ۱۱). از دیدگاه بی‌آسیب‌شناختی، مواد مخدر یک تهدید استراتژیک و چند چهره است که نه تنها امنیت فردی، بلکه امنیت ملی و هستی‌شناختی یک جامعه را مورد تهدید قرار می‌دهد (میری‌آشتیانی، ۱۳۸۵: ۹). تعداد و درصد مجرمین مواد مخدر بر حسب مناطق دوازده‌گانه‌ی مشهد حکایت از آن دارد که در مناطق یک، دو، سه، چهار، هشت، ده و ثامن از موقعیت بالاتری نسبت به کل شهر برخوردارند. مناطق پنج، شش، هفت، نه و یازده بالاتر از میانگین شهر بوده است (جدول شماره ۷). پراکندگی مجرمین مواد مخدر در سطح شهر نشان می‌دهد که بیشترین میزان مجرمین محکومی در زندان مشهد، مجرمین مواد مخدر هستند (۲۹۴۷ نفر) که منطقه‌ی ۵ دارای بیشترین و منطقه‌ی ثامن کمترین میزان را داراست. با توجه به روند رو به ازدیاد تولید مواد مخدر در شرق کشور و موقعیت جغرافیایی ایران - که شبکه‌ی عبور مواد مخدر به سوی غرب است و بخش مهمی از آن نیز در ایران توزیع می‌شود - به نظر می‌رسد، تنها تعقیب کیفری و مجازات معتادان برای مبارزه با اعتیاد کافی نیست و پرداختن به زمینه‌ها و عوامل درونی گسترش مواد مخدر، از اهمیت بسیاری برخوردار است (پوراحمد، ۱۳۸۲: ۸۲).

جدول ۷. تعداد و درصد جرائم مربوط به مواد مخدر به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منطقه	تعداد مجرمان (مواد مخدر)	درصد
یک	۸۳	۲۵/۳
دو	۳۷۶	۳۴/۴
سه	۳۰۷	۳۲/۵۵
چهار	۳۵۸	۳۴/۴۲
هشت	۹۹	۳۳/۲۲
ده	۲۷۲	۳۴/۶۹
ثامن	۵۵	۲۷/۲۲
میانگین مواد مخدر در مناطق دوازده‌گانه: ۳۶/۱۶ درصد		
پنج	۷۰۲	۴۸/۳۸
شش	۱۷۳	۴۲/۵
هفت	۱۸۲	۳۶/۱۸
نه	۱۹۲	۳۸/۶۳
یازده	۱۴۸	۴۶/۵۴

منبع: جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۹ و محاسبات نگارندگان

شکل ۸. نقشه‌ی درصد مجرمان (مواد مخدر) به تفکیک مناطق دوازده‌گانه

منبع: شهرداری مشهد، ۱۳۸۹

نتیجه‌گیری

در دهه‌های اخیر، مفهوم و ماهیت تهدیدهای ملی به کلی تغییر کرده است. توجه اصلی برای حفظ امنیت ملی از ابعاد سنتی و نظامی تهدید، به تهدیدهای غیرسنتی و غیرنظامی معطوف شده است. همچنین امنیت ملی تنها در مقابله با تهاجم خارجی جست‌وجو نمی‌شود، بلکه در شیوهی مواجهه با تهدیدهای داخلی، همچون مسائل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی نیز معنا می‌یابد. پژوهش اخیر نشان می‌دهد که در بین مناطق مختلف شهر مشهد، منطقه‌ی ۵ دارای بیشترین فراوانی از نظر جرایم است؛ به طوری که افزون بر ۱۷/۲ درصد از مجرمان در این منطقه قرار گرفته‌اند. بعد از این منطقه، مناطق ۲ و ۴ قرار می‌گیرند که این مناطق در قسمت‌های شمال و شرق شهر مشهد قرار گرفته‌اند. بنابراین شاخص‌های مورد بررسی به دلیل تمرکز جرم و جنایت در شمال و شرق شهر، مهم‌ترین منابع تهدیدهای امنیت اجتماعی و اقتصادی و سیاسی به‌شمار می‌آیند. همچنین مشخص شد که بیشترین میزان مجرمان ضد‌عفاف در مناطق ۲، ۳ و ۵ مشاهده می‌شود. این میزان برای مجرمان جعل در مناطق ۴، ۹ و ۵ بوده و بیشترین پراکندگی محکومان سرقت در منطقه‌ی ۵ است. پراکندگی مجرمان علیه اموال عمومی گویای آن است که بیشترین فراوانی این جرم در منطقه‌ی ۲ و کمترین آن در منطقه‌ی ۶ است. به‌علاوه مشخص شد که پراکندگی مجرمان مواد مخدر در سطح شهر نشان می‌دهد که بیشترین میزان مجرمان محکومی در زندان مشهد، مجرمان مواد مخدر هستند (۲۹۴۷ نفر) که منطقه‌ی ۵ دارای بیشترین و منطقه‌ی ۸ کمترین میزان را داراست. ارتقای سطح آگاهی‌های فردی و اجتماعی از یک سو و عدم امکان دسترسی به خواسته‌های منطقی و نابرابری در فرصت‌های زندگی، به تدریج سبب گسترش نارضایتی از وضع موجود، انزوا، اعتراض، عدم ثبات و ناامنی می‌شود. با توجه به نکات مذکور باید اذعان کرد که نابرابری و محرومیت، به‌مثابه آن روی سکه‌ی توسعه، خطری مستقیم برای امنیت اجتماعی به‌شمار می‌آیند. بنابراین هیچ‌گونه سیاست و تدابیر امنیتی، نمی‌تواند بدون توجه و برنامه‌ریزی عمومی برای از میان برداشتن نابرابری‌ها انجام گیرد.

منابع

- Academic Center for Education, 2010, **The Studies on Land Preparation Plans of Khorasane Razavi Province**, Culture and Research in Mashhad. (In Persian)
- Doroudian, A., 1992, **Juvenile Delinquency, a Social Phenomenon in the Political Structure of the Global Economy**, World Political and Economic Information, June and July. (In Persian)
- Ficker, B., and Herbert, S. H., 1971, **Urban Crisis**, The Macmillan Company Where, Sage Publications, London.
- Gharakhloo, M., and Hosseini, H., 2007, **Index of Stable Urban Development**, Geography and Regional Development, N. 8, PP. 157- 177. (In Persian)
- Haralambos, M., & Holborn, N., 1990, **Sociology: Thernesand Perspective**. Broadwick, London.
- Heitzeg, N. A., 1990, **Deviance, Rulemakers and Rulebreakers**, First Published, West Publishing Company, USA.

- Kamran, H. and Shoabarabadi, A., 2010, **Urban Security in the Border Cities, Case Study: Taibad**, Journal of Geography, Vol. 8, No. 25, PP. 25-46. (*In Persian*)
- Karmen Andrew., 1996, **Crime Victims Third Edition**, Wadsworth Publishing Company, USA.
- Miri Ashtiani, E., 2006, **Sociology of Addiction in Modern Iran**, First Edition, Mohajer Publication, Tehran,
- Mousaovi, Y., 1999, **Social and Theoretical Explanation of Urban Crimes Community**, Political and Economic Information, No.143 & 144, PP. 80-97 (*In Persian*)
- Municipality Mashhad**, 2010, Mashhad.www.mashhad.ir. (*In Persian*)
- Nasiri, M. and Azami, H., 2006, **Urban Inequalities, a Threat to Social Security of Tehran, an Approach in Political Geography**, Journal of Geopolitics, Vol. 1, No.3, PP. 42-61. (*In Persian*)
- Nasiri, M., 2000, **Urban Ecological Construct and its Relation to Urban Life Hazards**, a Ph.D. thesis, Tarbiat Modarres University, Tehran. (*In Persian*)
- Nasiri, M., 2003, **Addiction and Urban Jobs**, Journal of Geographic Research, No. 70, PP. 91-104. (*In Persian*)
- Pile. S & Christopher B., 1999, **Unruly Cities**, Routledge, London.
- Pourahmad, et al., 2003, **An Investigation of Crimes' Geography in Tehran**, Journal of Geographic Research, No. 44, PP. 81-98. (*In Persian*)
- Rahimi, N., 2006, **Spatial Distribution of Crime in Karaj**, an MA Thesis on Geography, University of Isfahan. (*In Persian*)
- Rahnamaei, M.T and Poormousavi, S.M., 2006, **Investigation of Security in Stabilities of the Metropolitan Tehran in Terms of Urban Sustainable Development Trends**, Geography Researches, No.57, PP.177-193. (*In Persian*)
- Ralph, T. B., 1998, **Crime and Place National Institute of Justice**, From the World Wide, Web: <http://www.nij.com>.
- Sekhavat, J., 2004, **Structural Causes of Addiction in Iran**, Proceedings, Association of Social Studies, Tehran. (*In Persian*)
- Sherman, L., 1989, **Hotspot of Predatory Crime Routine Activities and the Criminology of Place**, Criminology, Vol. 27, PP. 27-56.
- Taghvai, M., 2010, **An Investigation and Comparison of Six Indexes of Crimes in Different Areas of Shiraz City**, Geography Quarterly (Journal of Geography Association of Iran), No. 26, PP. 105-133. (*In Persian*)
- Timms Duncan, 1997, **Urban Mosaic: Toward a Theory of Residential Differentiation**, Cambridge University Press, London.
- Ziari, K., 2011, **An Investigation of Welfare and Security in the Section of Yazd**, Journal of Human Geographic Research, No.76, PP. 1-11. (*In Persian*)
- Ziari, K., et al., 2009, **Principles and Techniques of Urban Planning**, Chabahar International University Press. (*In Persian*)